

Kulttuuriyhdistys Aanaar sämmiliih ry

% Neeta Jääskö
99910 Kaamanen
040 596 9230

Saamelaiskäräjälain muutosta valmistelevalle työryhmälle Inarissa 25.1.2018

Arvoisat työryhmän jäsenet ja valmistelevat virkamiehet!

Saamelaiskäräjälain päivittäminen ajan tasalle on vaativa projekti, johon liittyy paljon kiistakysymyksiä.

Pyydämme työryhmää huomioimaan valmistelutyössään, että saamelaisilla on kansana itsemääräämisoikeus. Muun muassa YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksien toteutumisesta, 2007, sisältää useita kohtia itsemääräämisoikeudesta, joista yksi oleellisimmista on oikeus määritellä itse itsensä, omat kansaan kuulumisen kriteerinsä, omien tapojensa ja normiensa perusteella.

Saamelaiskäräjälaiassa nykyisin oleva saamelaisen määritelmä on päällisin puolin yksinkertainen, mutta oikeusteitsekin on saatu huomata, että lain tulkinta jopa vaihtelee huomattavasti tapauksen mukaan. Eniten epäselvyyksiä aiheuttaa ns. lappalaispykälä, 3 § 2, jossa saamelaiseksi määritellään myös henkilö, joka “[...] on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa [...]”. Kyseiset merkinnät lappalaiselinkienosta eivät kuitenkaan ole etnisesti motivoituneita. Lisäksi satoja vuosia sitten eläneiden henkilöiden etnisyydestä on käytännössä mahdotonta saada luotettavaa näyttöä, eikä sitä voida osoittaa myöskään sukututkimuksen keinoin. Voimassa olevaa saamelaiskäräjälakia säädettyä hallituksen esityksen (HE 248/1994) tarkoitus oli määritellä lappalaisperusteiselle saamelaisuudelle ajallinen takaraja. Tästä oli tarkoitus säätää asetuksella tarkemmin, mutta lainsäädäntötekniisen virheen vuoksi takaraja jäi pois. Esitämme, että tämä kohta poistetaan saamelaisen määritelmästä, sillä nykyisellään se on aiheuttanut epäselvyyksiä sekä epäoikeudenmukaisia tilanteita, joissa pykälää on eri vallutusasteissa tulkittu hyvinkin eri tavoin (Scheinin 2015 ja Heinämäki 2017).

Pyydämme työryhmän jäseniä huomioimaan, että saamelaisten oma sukukäsitys poikkeaa suomalaisesta, eikä saamelaisuus ole yksistään menneisyydestä nykypäivään vertikaalisesti periytyvä identiteetti - se saadaan myös horisontaalisesti henkilön omassa yhteisössä. Inarinsaamelaiset eivät ole poikkeus tästä. Vaikka Inarissa monilla nykyään suomalaisilla suvuilla saattaa olla yksittäisiä saamelaisia esi-isiä eri sukupolvissa, niin on muistettava että saamelaisten ja suomalaisten avioliitot kulttuurirajojen ylitse yleistyivät Inarissa vasta 1800-luvun lopussa (Morottaja 2017). Nämä yksittäiset esi-isät eivät ole osoitus saamelaisuudesta nykypäivänä. Sikäli kuin inarinsaamelaiset ovat sulautuneet suomalaisväestöön, se on historiallisesti tapahtunut enimmäkseen samoista syistä kuin muuallakin: uudisasutuksen luoma taloudellinen paine ja koululaitoksen toimet, sekä mahdolliset kriisit, kuten Inarissa 1920-luvun espanjantauti ja Petsamon ryntäys sekä Inarijärven säännöstelyn aiheuttama kalakantojen romahdus.

Aanaar Sämmliih pitää huolestuttavana myös saamelaismääritelmäkysymyksen myötä voimistuneen vihapuheen jatkuvasta lisääntymisestä. Joissain yhteyksissä esitetyt geenitestaukset saamelaisuuden määrittelyssä ovat niin eettisesti kuin sosiaalisesti kestämätön vaihtoehto, jossa kuulemme myös kaikuja menneiden vuosikymmenten rotututkimuksista ja niiden taustalla vaikuttaneista poliittisista pyrkimyksistä määritellä saamelaiset suomalaisista erilliseksi alemmaksi rodukseksi. Pyydämme, että työryhmä pitää tällaisia esityksiä vakavina rasistisen vihapuheen muotoina.

Kulttuuriyhdistys Aanaar sämmiliih ry esittääkin ns. inarinsaamelaiskysymystä ratkottavaksi ennemmin poliittisin ja sosiaalisin toimin kuin saamelaiskäräjälain kautta, sillä eri saamelaisryhmiä ei voida yhdenvertaisuusperiaatteen mukaan asettaa eriarvoiseen asemaan saamelaiskäräjälain silmissä. Näitä toimia olisivat mm. inarinsaamelaisasioiden oman neuvottelukunnan (Saamelaiskäräjät 2018) rahoittaminen ja tukeminen sekä totuuskomissiotyön aloittaminen.

Kulttuuriyhdistys Aanaar sämmiliih esittää lisäksi saamelaiskäräjäedustajien paikkajakoon muutosta, jossa kiintiöpaikat eivät jakautuisi kuntakohtaisesti, vaan yhteisökohtaisin vaalialueittain. Esitämme myös, että työryhmä ottaisi asialistalleen määritellä vaalialueet ja niiden välisen kiintiöpaikkajaon yhdessä Saamelaiskäräjien ja paikallisyhteisöjen kanssa. Saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvien saamelaisten osallistuminen ja osallisuus saamelaiskäräjien toiminnassa on turvattava perustuslain 17 § 3:n nojalla.

Saamelaiskäräjien edustuksellisen demokratian toimivuuden kannalta Aanaar sämmiliih esittää, että olisi oleellista muuttaa laki saamelaiskäräjistä siten, että hallituksen luottamusta on voitava mittauttaa tarpeen vaatiessa. Saamelaiskäräjien kokouksen enemmistön niin vaatiessa, on hallituksella oltava saamelaiskäräjien enemmistön tuki takanaan. Tätä tarkoitusta varten olisi syytä muotoilla lakiin saamelaiskäräjistä epäluottamuslauseeseen mahdollisuus ja saamelaiskäräjille mahdollisuus vaihtaa hallituksen jäsenet. Vuoden 2015 keväällä hylätty lakiesitys (HE 167/2014) ei sisältänyt mitään oleellista parannusta tähän seikkaan.

Vuonna 2015 hylätyssä lakiesityksessä (HE 167/2014) oli selkeä parannus voimassa olevaan lakiin verrattuna ja se oli 12 §:n kokousten koolle kutsumisesta. Uudemmassa lakiesityksessä todettiin: "Kokous on lisäksi kutsuttava koolle, jos puhemies, hallituksen puheenjohtaja tai hallitus katsoo sen tarpeelliseksi tai kolmasosa jäsenistä niin vaatii tietyn asian käsittelyä varten." Voimassa oleva laki toteaa vain, että kokous on kutsuttava koolle, jos kolmasosa jäsenistä niin vaatii, mutta käytäntö osoitti, etteivät he voineet tuoda haluamaansa asiaa kokoukseen. Tällöin lailla jäsenten koollekutsumisoikeudesta ei ole merkitystä ja se on syytä korjata. Vuoden 2014 lakiesitys ei kuitenkaan korjannut koolle kutsumisen ajankohdan määrittelemättömyyttä, jolloin hallitus voi halutessaan viivyttää jäsenten kutsuman kokouksen järjestämistä niin pitkälle kuin haluavat. Tässä samaisessa pykälässä on siis oltava jonkinlainen käytännöllinen aika, jonka sisällä kokous on järjestettävä. Tämä voisi olla esim. kuukauden sisällä.

Myös säännökset vaalilautakunnasta ja vaaliluettelon oikaisuvaatimuksista on syytä arvioida uudelleen. Vaalilautakunta joutuu tekemään paljon töitä tarkistaessaan vaaliluetteloon hakeutuneiden ihmisten taustoja, jolloin vaaliluetteloon hakeutuminen olisi syytä säätää

jatkuvaksi ja täten osoittaa vaalilautakunnalle myös tarvittavat resurssit tähän työhön. Mahdollisen oikaisuvaatimuksen tai valituksen kohdalla olisi lausunnossa aiemmin mainittujen syiden perusteella annettava viimeinen päätösvalta henkilön vaalikelpoisuudesta saamelaiskäräjien hallitukselle tai sitä varten perustettavalle vaaliluettelo-oikeusasteelle. Tällä oikeusasteella tulisi olla saamelaisenemmistöinen päätösvalta, jotta kansan itsemääräämisoikeus ryhmään kuuluvien jäsenten osalta toteutuisi.

Inarinsaamelaisten kohdalla pyydämme myös huomioimaan, että inarinsaamelaisten perinteisiin asuinalueisiin ja elinkeinoihin kohdistuu huomattavaa painetta myös tänä päivänä muun maankäytön lisääntyessä jatkuvasti, esimerkiksi Muddusjärven alueen hakkuiden ja muiden Metsähallituksen toimien sekä matkailun kautta ilmastonmuutoksen edetessä yhä kiihtyvää tahtia. Uudet elinkeinot, kuten matkailu, ovat sekä uhka että mahdollisuus, ja inarinsaamelaisten osallistumista saamelaiskäräjätyöskentelyyn ja vapaaehtoisten Akwé: Kon -prosessien kautta perinnealueiden maankäyttöön liittyvien kysymysten ratkaisemiseen ei saa heikentää erottamalla inarinsaamelaisten muista.

Kunnioittaen,
Post-Ooni Ááimu Neeta - Neeta Jääskö
puheenjohtaja, Kulttuuriyhdistys Aanaar sämmiliih ry

Lähteitä ja taustamateriaalia:

YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista (UNDRIP), A/RES/61/295, 2007

<http://www.un-documents.net/a61r295.htm>

Scheinin, Martin: *KHO:n päätökset saamelaismääritelmästä: neljä vakavaa virhettä*. Perustuslakiblogi, 1.10.2015

<https://perustuslakiblogi.wordpress.com/2015/10/01/khon-paatokset-saamelaismaaritmasta-nelja-vaka-vaa-virhetta/>

Heinämäki, Leena: *Saamelaisten oikeuksien toteutuminen: kansainvälinen oikeusvertaileva tutkimus* (sivut 93 - 147)

http://tietokayttoon.fi/documents/10616/3866814/4_Saamelaisten+oikeuksien+toteutuminen+kansainv%25C3%25A4linen+oikeusvertaileva+tutkimus/e765f819-d90c-4318-9ff0-cf4375e00688?version=1.0

Laki saamelaiskäräjistä 17.1995/974 <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950974>

Morottaja, Sami: *Kohdusta hautaan : Inarin syntyvyys ja kuolleisuus 1850–1939*. Pro gradu, Oulun yliopisto, humanistinen tiedekunta, historia, 2017. <http://jultika.oulu.fi/Record/nbnfioulu-201703021300>
Saamelaiskäräjien toimintasuunnitelma-talousarvio vuodelle 2018, luku 2.1 *Parlamentarismi ja edunvalvonta*. Hyväksytty SaKän kokouksessa 3/2017.

http://www.samediggi.fi/index.php?option=com_docman&task=cat_view&gid=117&Itemid=10